

Efektivní obhajoba

Wolters Kluwer ČR

Autor monografie: JUDr. Jakub Sivák, Ph.D.

Autor recenze: JUDr. Miroslav Růžička, Ph.D.

Recenzovaná publikace byla vydána v edici „Právo prakticky“. Je však možno již v úvodu uvést, že se jedná i o dílo – jak ostatně i autor na s. IX zdůrazňuje – zpracované s akademickým nadhledem. Přesto se jedná primárně o knihu určenou pro právní praxi. Jejím cílem je maximálně přiblížit strategii úspěšné a efektivní obhajoby, která bude mít přínos pro denně aplikované právo.

I když jde o publikaci poměrně stručnou, jde o dílo navýsost koncizně a erudovaně zpracované.

Člení se na šestnáct částí, jež se věnují pachateli trestného činu, právu na obhajobu, fázím trestního řízení a obhajobě během nich (přípravné řízení, zkrácené přípravné řízení, řízení před soudem a vykonávací řízení), dozoru a dohledu státního zastupitelství, následuje část nesoucí velice výstižný název „Mám se obhajovat sám, nebo s obhájcem?“, a dále nutné obhajobě, strategii obhajoby, zproštění obžaloby a prokazování nevin, rovněž i tomu, jak docílit co nejmírnějšího trestu, odklonům, mezi něž zahrnuje i trestní příkaz (vedle podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, specifík odklonů u mladistvých a odstoupení od trestního stíhání mladistvého), dohodě o vině a trestu, Probační a mediační službě a její roli v trestním řízení, podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, podmíněnému upuštění a upuštění od výkonu (zbytku) některých trestů, zahazení odsouzení a v neposlední řadě specifickým obhajoby právnických osob.

Publikace má zcela mimořádný záběr. Je však nutno konstatovat, že autor se dané problematiky zhostil opravdu na výjimečné úrovni. Postihl prakticky všechny důležité okruhy otázek.

V části první „Pachatel trestného činu“ autor srozumitelně (a současně i velmi čtivě vysvětluje pojem pachatele trestného činu, a to jak fyzické, tak i právnické osoby. Pokud by daná osoba nebyla trestně odpovědná, šlo by o pachatele činu jinak trestného, nikoliv však o pachatele trestného činu. Pachatelem trestného činu je dále i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem. V těchto případech ovšem není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala (nepřímé pachatelství). Zabývá se pojmy „spolupachatel“ a „účastník“. Ohledně právnických osob upozorňuje na negativní výčet uvedený v § 7 zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění novely provedené s účinností od 1. 12. 2016 zákonem č. 183/2016 Sb. Podává výklad i k přičitatelnosti spáchání trestného činu právnické osobě včetně úpravy v § 8 odst. 2 písm. b), odst. 5 zák. č. 418/2011 Sb. V návaznosti na hmotněprávní pojem „pachatel“ uvádí trestně procesní problematiku vztahující se k pojmům „obviněný“, „osoba podezřelá ze spáchání trestného činu“, kdy se pak trestní řízení koná tzv. „ve věci“, „obžalovaný“ a „odsouzený“. Pachatelem trestného činu není ani osoba, která svým jednáním naplní skutkovou podstatu trestného činu, avšak je zde dána zákonná okolnost vylučující protiprávnost takového činu, a proto jde o čin jinak trestný (krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně).

V části druhé „Právo na obhajobu“ je pojednáno vůbec o tom, co se rozumí právem na obhajobu. Vychází z toho, že řádný výkon obhajoby je kruciólní podmínkou pro vedení férového trestního řízení; *a contrario* bez nikoliv formálního, ale materiálního naplnění práva obhajoby, nelze o vedení spravedlivého trestního řízení. Pozoruhodné (a naprosto odůvodněné) je konstatování, že obecně

přijímanou výjimkou z možnosti hájit se libovolným způsobem je zákaz křivého obvinění. Výslovně se doposud Ústavní soud ústavní konformitou této výjimky nezabýval, nelze však předpokládat, že by mohla být shledána v rozporu s čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Poskytnutím možnosti křivého obvinění by obhajoba nabyla fakticky možnost zahájit neomezený počet souběžných trestních řízení, která by státní orgány musely prověřovat. Taková možnost obhajoby je zjevně neproporcionální účelu citovaného ustanovení. V souvislosti s právem na obhajobu zmiňuje obhajobu formální a obhajobu materiální. Výstižné je to, jestliže autor vymezuje obhajobu jako strategickou argumentaci činěnou v průběhu jednotlivých částí trestního řízení, jejímž cílem může být alternativně či kumulativně poukázat na nedostatky v tvrzeních a důkazech orgánů činných v trestním řízení, na základě protidůkazů a důkazních návrhů vyvrátit tvrzení orgánů činných v trestním řízení, na základě vlastní interpretace tvrzení orgánů činných v trestním řízení dojít k odlišným závěrům, nežli orgány činné v trestním řízení (např. za situace, kdy nejsou pochyby o skutkovém stavu, nicméně je sporné, zda takové jednání naplňuje skutkovou podstatu trestného činu či nikoliv), a na základě kooperace s orgány činnými v trestním řízení dosáhnout navzdory faktu spáchání trestného činu upuštění od potrestání, odklonu či uložení mírnějšího trestu. Zaobírá se podrobně i obhajobou ve tři základních fázích trestního řízení, obhajobou v přípravném řízení, obhajobou v řízení před soudem a obhajobou v rámci vykonávacího řízení, v této souvislosti i zvláštnostmi obhajoby v těchto fázích včetně zkráceného přípravného řízení (na pozadí vysvětluje povahu těchto jednotlivých fází trestního řízení). Poukazuje i na specifika obhajoby v rámci zvláštních způsobů řízení s důrazem na řízení ve věcech mladistvých. A v úzké návaznosti na to zmiňuje i obhajobu bezplatnou a za sníženou odměnu, stejně tak jako to, že všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy poučit obviněného o jeho právech, a to se zaměřením na probíhající stadium trestního řízení, a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

O dozoru a dohledu pojednává čtvrtá část. Pro efektivní obhajobu, jak je v této souvislosti nutno poznamenat, je tato problematika zcela zásadní. Velmi přesvědčivě autor vysvětluje pojmy „dozor“ (a oprávnění, resp. povinnosti státního zástupce při výkonu dozoru), zabývá se i postavením státního zástupce v přípravném řízení jako „pána sporu“ („*dominus litis*“) a „dohled“, který rozlišuje na vnější (instanční) a vnitřní. Výklad v této části je nejen podrobný, ale i výstižný a velice koncizní. Jak uvádí, s určitou mírou nadsázky lze podnět k dohledu přirovnat k dovolání v přípravném řízení. Podtrhuji konstatování, že „...Bohužel často je možné se setkat s argumentací, která je „recyklována“ z jiných dřívějších podání v téže věci. Namísto opakování již řečeného, s čím se dohledový státní zástupce může seznámit ve spise, je vhodné jasně formulovat, proč je předchozí postup dozorového státního zástupce nesprávný a v čem je spatřována nutnost zásahu dohledového státního zastupitelství.“

Pátá část publikace odpovídá na otázku „Mám se obhajovat sám nebo obhájcem? Autor uvádí, v kterých případech je jednoznačně vhodnější hájit se sám, a kdy naopak je namístě využít pomoci obhájce. Je také možné fakticky obě možnosti kombinovat. Potom ten, proti komu se trestní řízení vede, umí střízlivě a pravdivě odpovídat na položené otázky, dokáže přesvědčivě popsat celý skutkový stav a umí se ke všem okolnostem vyjádřit. Obhájce pak garantuje jeho zákonná práva a obhajobu vede a řídí po odborné stránce.“

V části šesté je zevrubně pojednána problematika nutné obhajoby s výkladem jednotlivých pojmů včetně vzdání se obhájce (jde o jiný problém než z pohledu předtím řešené otázky, zda se hájit sám nebo za pomoci obhájce, v rámci páté části).

V sedmé části autor mimořádně koncizně a přesvědčivě zmiňuje strategii obhajoby. Činí tak na pozadí konkrétních trestních věcí, velmi výstižně zvolených příkladů; jde o navýsost praktické pojednání. Jakákoliv obhajoba, ať již bude či nebude úspěšná, by měla působit především přesvědčivě. „Nereálná obhajoba působí až absurdně a účastníky otráví“. Toto lze podtrhnout.

Název části osmé „Ke zproštění obžaloby a k prokazování nevin“ je plně vystihující. Na skvělé úrovni je podán výklad jednotlivých zprošťujících důvodů i otázka důkazního břemene, resp. materiálního zájmu na prokázání viny, i toho, že také obžalovaný může prokázat, že skutek (trestný čin) nespáchal.

V části deváté je pozornost soustředěna na otázku, jak dosáhnout co nejmírnějšího trestu. I v tomto případě shledávám zde uvedený výklad mimořádně koncizním a přesvědčivým. Důraz se klade na někdy poněkud opomíjený institut práva posledního slova obžalovaného.

Část desátá se věnuje odklonům v trestním řízení. Jejich rozdělení je provedeno sice poněkud netradičně na odsuzující a neodsuzující, což je možno z hlediska předmětu recenzované publikace považovat za maximálně výstižné. Je pojednáno o jednotlivých odklonech včetně zvláštností u mladistvých (a institutu odstoupení od trestního stíhání mladistvého). Dohodě o vině a trestu se pak věnuje část jedenáctá, výklad je tu mimořádně přesvědčivý včetně pojednání o tom, jakou strategii by v těchto případech měla obhajoba volit.,

Část dvanáctou autor zaměřuje na Probační a mediační službu a její shrnutí její úlohy v trestním řízení.

V části třinácté je pojednáno o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, a to i z pohledu judikatury Ústavního soudu i obecných soudů (např. klíčového nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 575/21), v úzké návaznosti na to pak je soustředěna pozornost podmíněnému upuštění a upuštění od výkonu (zbytku) některých trestů a zahlazení odsouzení, což jsou instituty z pohledu obhajoby velmi zásadní, v kapitole čtrnácté a patnácté.

Velmi bych chtěl vyzdvihnout část šestnáctou věnovanou specifikům obhajoby právnických osob. Jedná se o výklad velmi přesvědčivý, a to i z odborných hledisek.

Pokud autor v závěru práce uvádí, že jeho cílem bylo sepsat knihu, která bude mít nad obhajobou nadhled, přičemž bylo čerpáno ze zkušeností obhájce i státního zástupce, který obhajobu denně vnímá v rámci svého dozoru trestních spisů či z druhé strany v soudní síni, svědomitě popsat to, co podle jeho názoru v rámci trestního řízení může podezřelému, obviněnému, obžalovanému i odsouzenému pomoci, pak na tuto otázku odpovídám, autorovi se to v recenzované publikaci povedlo zcela mimořádným způsobem. Proto recenzovanou publikaci velice doporučuji, ač jde o dílo nečítající stovky a stovky stran, je zpracováno opravdu skvěle, odborně erudovaně a také mimořádně čtivě, což je třeba zvláště zdůraznit. Publikace je vhodná nejenom pro praktiky, ale i pro odborníky z oboru teorie, jakkoliv byla pojata s důrazem na praxi, je využitelná i pro akademickou sféru.

19. března 2024

JUDr. Miroslav Růžička, Ph.D.
ředitel analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství